
KEY SOCIAL COMPETENCES OF CHILDREN DURING THE TRANSITION TO SCHOOL LIFE

Yanka Vasileva

Faculty of Pedagogy, SWU “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Republic of Bulgaria

qncheto_vasileva@abv.bg

Abstract: The article presents the key social competences as an essential resource for the topical transition of a child from the kindergarten to the school life. Mastering the key social competencies allows each child at the age between 6 and 7 to succeed in adapting to the new conditions of activity and communication in the school class and in updating their mastered skills for active participation in the educational process. The mastered key social competencies allow the child to adopt the new environment and without any difficulty to express their autonomy and initiative when solving any learning tasks. The key social competences issue is being developed on the basis of the European directives: the Europe 2020 Strategy of the European Union (EU) for smart, sustainable and inclusive growth proposed by the European Commission (EC) in March 2010 and endorsed by the Heads of State and Government of the EU countries in June 2010. In today's social reality, the key competencies are established as a core value, purpose and outcome of the education. In the system of the pre-school education the key social competences are learned through the participation of children in various deliberate or unintended activities. What is of great importance is the meaning in this sense of the process of becoming well acquainted with the surrounding world, the purposes and tasks that are aimed both at perception and understanding of the phenomena of the social system, as well as at their interpretation in order to acquire practical social skills, important for the orientation in the new school environment.

Keywords: key competences, school readiness, the surrounding world

КЛЮЧОВИТЕ СОЦИАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА ДЕЦАТА В ПРЕХОДА КЪМ УЧИЛИЩЕН ЖИВОТ

Янка Василева

Факултет по педагогика, ЮЗУ “Неофит Рилски”- Благоевград, Република България

qncheto_vasileva@abv.bg

Резюме : В материала се представят ключовите социални компетенции, като съществен ресурс за актуален преход на детето от детската градина към училищен начин на живот. Овлабяването на ключовите социални компетенции позволява всяко от 6-7 – годишните деца да съумее да се адаптира към новите условия на дейност и общуване в училищния клас, както и да актуализира овладяните си умения за активно участие в учебната дейност. Овладените ключови социални компетенции позволяват на детето да приеме новата среда и без проблем да изяви своята самостоятелност и инициативност, при решаване на учебни задачи. Проблематиката ключови социални компетенции се разгръща на основание Европейските директиви и Стратегията на Европейския съюз (ЕС) „Европа 2020“ за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, предложена от Европейската комисия (ЕК) през март 2010 г. и одобрена от държавните и правителствените ръководители на страните от ЕС през юни 2010г. В съвременната социална реалност ключовите компетенции се утвърждават като основна ценност, цел и резултат на образованието. В системата на предучилищното образование ключовите социални компетенции се усвояват чрез участието на децата в различни преднамерени или непреднамерени дейности. Особено е значението в този смисъл на процеса за опознаване на околния свят, целите и задачите, на които са насочени както към възприемане и разбиране на явленията от социума, така също и към тяхната интерпретация с оглед на овладяването на практически социални умения, значими за ориентацията в новата училищна среда.

Ключови думи : ключови компетенции, училищна готовност, околна среда

Основна част от стратегиите на Европейския съюз за растеж, работни места и устойчиво развитие е обезпечаването на всеки субект с ключови компетенции и подобряване на образователните му постижения. В основата на Европейските директиви е Стратегията на Европейския съюз (ЕС) „Европа 2020“ за

интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, предложена от Европейската комисия(ЕК) през март 2010 г. и одобрена от държавните и правителствените ръководители на страните от ЕС през юни 2010г. Тя осигурява нов подход към образованието. Образование, което ще вдъхновява, мотивира и насърчава децата да развият своите заложби и потенциал. В съвременната социална реалност ключовите компетенции се утвърждават като основна ценност, цел и резултат на образованието. Европейската общност отдавна е осъзнала необходимостта от образование за просперитета както на отделния човек, така и на обществото като цяло. Присъединяването на България към Европейския съюз и европейското образователно пространство отправя нови предизвикателства към сферата на образованието. Дефинирането в европейската рамка на ключовите компетенции на подрастващите, предполага те да се формират в резултат от учебно-възпитателния процес още в ранна възраст. Ключовите компетенции са много важен фактор за усъвършенстване на личностното развитие на децата, за повишаване на тяхната мобилност и мотивация, те са израз на степента на адаптивността им спрямо проблемите в дадена ситуация, към изискванията на училището.

За първи път понятието „компетенция” като успешно проявено съчетание, съвкупност от знания, умения, нагласи се въвежда от американския психолог Дейвид МакКлиланд през 1973г.

През 1982г. американският изследовател Ричард Бояцис издава книгата „Компетентният мениджър: модел за ефективност”, която оказва значително влияние сред специалистите по управление на човешките ресурси.

За Хуторски В. А. (Хуторски В. А., 2002) компетенцията е отчуждено, предварително зададено социално изискване към образователната подготовка на ученика, необходима за неговата ефективна продуктивна дейност в определена сфера.

Н. Боритко (Боритко Н. М., 2007) приема, че компетенцията е предварително зададено изискване към образователната подготовка на обучаемия, характеристика на неговата професионална роля, а компетентността е степента на съответствие на това изискване за усвояване на компетенцията, личностна характеристика на човека.

Според В. Великова (Великова, В., 2003, стр.2) понятието „компетентност“ се осмисля като обобщаващо натрупаните в образованието се компетенции в различни области с практически и идеални измерения. Компетенцията е винаги обвързана с операционализирането на субектната изява, докато компетентността може да се приема и в нейната потенциална дистанцираност от непосредствената практическа изява.

За В. Делибалтова (Делибалтова, В., 2003, стр.3) компетентността е личностно образование, което не може да се операционализира, като се доведе до отделни разпокъсани „дискретни“ знания или умения, а би следвало да се оценява в определен контекст на основата на постигнатото действително ефективно изпълнение на задача или дейност, а не като постигане на предварително определен стандарт.

Според Европейската квалификационна рамка, компетентността се интерпретира като доказана способност за използване на знания, умения и личностни, социални и/или методологични дадености в работни или учебни ситуации и в професионално, и в личностно развитие. В контекста на Европейската квалификационна рамка способностите се описват с оглед степента на поемане на отговорност и самостоятелност, затова компетентността се определя като съвкупна интегрална личностна характеристика, която е своеобразна степен на постижения на индивида в областта на определени компетенции.

Структурата на компетентността според ЕКР (Европейска квалификационна рамка, 2009) включва три елемента:

- познавателен - свързан със знанията и умения в дадена област;
- рефлексивен - включва вътрешното отражение на условията в дадена ситуация, представата за себе си и своите възможности и отношението между тях. От това съотношение се получават субективните критерии за ефективността на собствените действия / чувство за възможности, за собствена ценност, за ефективност /;
- стимулативен, който е свързан с особеностите на осъществяването действие, решение или поведение в конкретна ситуация

Компетентността може да се определи като интегрално преносимо образование от знания, умения, нагласи и оценъчни отношения на личността, структурирани йерархично:

- ключови компетенции / базови, основни /
- специфични, диференцирани компетенции.

Според НСУЦЖ (Националната стратегия за учене през целия живот, 2014, стр. 62) под „ключови компетенции“ се разбират онези компетенции, от които всички хора се нуждаят: за личностно изразяване и развитие; за гражданско съзнание; за социалната интеграция и реализация. В същия документ ключовите компетенции се определят, като / базови и основни / знания, умения, нагласи и оценъчни отношения, без които не е възможно осъществяването на дадена дейност, поведение и решение. Те имат значителна продължителност и осигуряват варианти на адаптивно поведение, действие или решение в различни ситуации. Компетенциите в областта на дадена дейност се разглеждат като комплексно владение на специфични знания, умения и поведенчески модели в гъвкав план. Компетенцията е готовност на индивида ефективно да организира вътрешни и външни ресурси за постигане на целите и способността му да решава определен клас професионални задачи. В тази връзка компетентността в дадена област се разглежда като съвкупност от компетенции (знания, умения, отношения, опит), необходими за ефективна дейност.

Може да се приеме, че в основата на разбирането за ключовите социални компетенции са изведените от **Ж. Делор** (Делор, Ж., 1996) в доклада пред ЮНЕСКО „Образованието - скрито съкровище“ – основни стълбове на образованието

- Да се научим да живеем заедно, да се научим да живеем с другите – да открием другите
- Да се научим да знаем
- Да се научим да действаме - от умение към компетентност
- Да се научим да бъдем – да се себеутвърждаваме и усъвършенстваме

Анализът върху проблематиката ключови социални компетенции насочва вниманието на авторите и към децата от предучилищна възраст. В този смисъл **Делчева Т.** (Делчева, Т., 2016, стр.4) конкретизира ключовите социални компетенции, които са необходими за децата от предучилищна възраст, а именно:

- практическо владение на българския език в съответствие с нормите на книжовния език; възприемане, анализиране и изразяване на факти, мисли и чувства в устна форма/слушане и говорене;/общуване в подходяща форма в социален и културен контекст- в семейството, детската градина и на обществени места.
- начално ориентиране и владение на практическа основа на чужд език, разбиране и изразяване на факти, мисли и чувства в устна форма/ слушане и говорене/в разнообразен социален и културен контекст- в детската градина, в семейството и на обществени места.
- владение на обща система от елементарни знания за обекти от живата и нежива природа, за техните признаци и свойства, за природни явления и закономерности, за начини и норми на поведение в природната среда.
- възприемане и разбиране на връзки и зависимости между:
-форма и функция; причина и следствие; цяло и части; общо и конкретно; смисловата страна на знака и символа и тяхното обозначение
-количествени, пространствени и времеви отношения в околната среда
-думите, чувствата и езика на тялото, емоционалното състояние и поведение.
- умения за учене- активно познавателно и емоционално отношение към учебната дейност; умения за планиране и целенасочено изпълняване на учебни задачи, учебни действия; проява на самостоятелност и инициативност, самоконтрол и самооценка на собствената си учебна дейност.
- владение на основни умения за култура на поведение, за общуване и сътрудничество с възрастни и връстници, за съобразяване с потребностите на другите; за анализиране на причините за конфликтна ситуация от различни позиции; умения за взаимодействие с материалната среда, за безопасно поведение и осигуряващи сигурността му в нея; за здравно - хигиенна и двигателна активност.
- умения за ориентиране в общочовешки културни ценности, за творческо представяне на идеи, преживявания с помощта на различни средства: езика на тялото, вербално, чрез художествено-естетическите дейности и музиката.
- осъзнаване на мястото си сред детската група и семейството, проявяване на претенции за признание от другите; контролира, оценява и предвижда последствията и резултата от свои и на другите действия и поведение, на начина за тяхното изпълнение, съобразно общоприети норми и правила; учи се от минал опит - свой и на другите.
- има познания и самооценка за себе си, налице е стремеж за самоутвърждаване сред другите, ефективно управление на емоциите – саморефлексия като основа за разбиране и на другите; поема

отговорност за собствените си действия – позитивни или негативни, проявява инициативност и стремеж към самостоятелност, към спестовност и икономичност в приложно-практически план.

Синтезирано ключовите социални компетенции се отнасят до:

- Компетенции за себеутвърждаване и самооценяване – самостоятелност, отговорност, инициативност, изпълнителност;
- Компетенции за адекватно общуване с околните – приемане, договаряне, работа в екип;
- Компетенции за ориентиране в ценностната система на обществото и детската общност;
- Компетенции, свързани с култура на поведение в различни социални групи.

Овластяването на ключови социални компетенции от 6-7-годишното дете е процес, стимулиран и регулиран формално и неформално от условията на околната среда (семейство, детска градина, детска общност), която създава социалния „климат“ за неговото учене, възпитание и социализация във възрастта преди постъпване в училище.

Според **М. Колева** (Колева, М., 2012, стр.131) „детето от предучилищна възраст активно взаимодейства с околния социален свят. В процеса на това взаимодействие то се докосва до проблеми с различна характеристика, сложност и съдържание, до обекти, социални явления и отношения, често непознати или неразбираеми за него.“ Според същия автор (Колева, М., 2012, стр.133) „Познавателната дейност за опознаване на социалния свят е приоритетният педагогически проект, който има за цел да „представи“ и ориентира детето във възрастта от 3 до 7 години в социопространството на основата на детската познавателна активност и придобит социален опит.“ Важен фактор за развитието на детето от предучилищна възраст, отнасящ се до опознаването на социалния свят е свързан с разкриването на неговите социализиращи функции. Заедно с опознаването на социалния свят, става възможно и развиването на социален усет, като едновременно с това се възпитават и социални чувства, които са важни за стимулиране и регулиране на поведението, а всичко това, от своя страна, оказва въздействие върху прехода към училищен живот и подготовката на децата за училище.

Подготовката на 6-7-годишните деца за училище е съществен проблем за педагогическата теория и практика. В смисъла на всяка от дейностите, в които участва детето се осъществява и процес на овладяване на ключови социални компетенции от всяко дете. В този контекст **E. Doll** включва понятието „социална компетентност“, което според автора изразява и функционалната способност на човека да прилага в постъпките си лична независимост и отговорност. Общата социална компетентност на детето от предучилищна възраст предполага неговото успешно позициониране в социалната среда, неговото себеутвърждаване и позитивно общуване с околните деца и възрастни. Важно е обаче да се идентифицират т.нар. ключови социални компетенции, както и доколко и чрез какви дейности могат да се обогатяват, така че преходът на 6-7-годишните деца към училищен живот да е без проблеми, нервно напрежение и стресови ситуации. Всъщност това е и една от целите на процеса на задължителна подготовка на детето за училище и дейностите в него.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Борытко, Н. М. „Професионално-педагогическая компетентность педагога“
- [2] <http://www.eidos.ru/jornal/2007/0930-10.htm>
- [3] Великова, В. „Образователната компетентност“ като резултат от образователната дейност. В: Сп. Педагогика, № 6, 2003
- [4] Делибалтова, В. „Към компетентността като обект на дидактически интерес“ В: Сп. Педагогика, № 2, 2003
- [5] Делор, Ж. и др. Образованието скрито съкровище. Доклад на Международната комисия за образование за XXI век пред ЮНЕСКО, 1996
- [6] www.capital.bg/getatt.php?filename=o_1063817.pdf
- [7] Делчева, Т., „Ключовите компетенции на децата постъпващи в първи клас“
- [8] www.delfinite.bg/files/doklad-TD.pdf
- [9] Европейска квалификационна рамка. Служба за официални публикации на европейските общности, Люксембург, 2009.
- [10] Ключови компетентности. Европейска референтна рамка. МОН, С., 2007
- [11] Колева, М. Опознаване на околната действителност от детето в предучилищна възраст, Бл., 2012г
- [12] Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година, МОН, С., 2014г.

- [13] Хуторской, В. А. „Ключевые компетенции и образовательные стандарты“
[14] <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
[15] https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-efq/files/broch_bg.pdf